

הדין והמשפחה - בין פירוש למינוח

1

והאמר רבקה אלי יצחק קצתי בחיי מפני בנות חת אמר לקח יעקב
 אשה מבנות חת כאלה מבנות הארץ למה לי חיים: ויקרא יצחק אל-
 יעקב ויברך אותו ויצוהו ויאמר לו לא תקח אשה מבנות כנען: קום לך
 פדנה ארם ביתה בתואל אבי אמך וקח-לך משם אשה מבנות לבן אחי
 אבך: ואל שבי יברך אתך ויפדך ויברך והיית לקהל עמים: ויחן-לך
 את-ברכת אברהם לך ולרעהך אתך לרשתך את-ארץ מגידו אשר-
 נתן אלהים לאברהם: וישלח יצחק את-יעקב וילך פדנה ארם אל-
 לבן בת-תואל הארמי אחי רבקה אם יעקב ועשו: וירא עשו כי-ברך
 יצחק את-יעקב וישלח אותו פדנה ארם לקחת-לו משם אשה בברכו
 ואתו ויצו עליו לאמר לא תקח אשה מבנות כנען: וישמע יעקב אל-
 אביו ואל-אמו וילך פדנה ארם: וירא עשו כי רעות בנות כנען בעיני
 יצחק אביו: וילך עשו אל-ישמעאל ויקח את-מחלתו בת-ישמעאל
 בת-אברהם אחות נקיות על-נשיו לו לאשה: ססס ק"י פסוקים על-סיני

ויסע משה את-ישראל מים-סוף
 ויצאו אל-מדבר-שור וילכו שלשת-ימים במדבר ולא מצאו מים:
 ויבאו מרתה ולא יכלו לשות מים ממרתה כי מרים הם על-בן קרא-
 שמה מרתה: וילנו העם על-משה לאמר מה-נשתה: ויצעק אל-יהוה
 ויורהו יהוה עץ וישלף אל-המים וימתקו המים שם שם לו חק ומשפט
 ושם נשתה: ויאמר אם-שמוע תשמע לקול יהוה אל-היך והישר בעיניו
 תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל-חקיו כל-הפחלה אשר-שמתי
 במצרים לא-אשים עליך כי אני יהוה רפאך: כ"ט דף

2

10

שם שם לו חק ומשפט, תניא עשר מצות נצטוו ישראל במרה, ד' שקבלו עליהם בני נח, והוסיפו עליהן דינין ושבת וכבוד אב ואם. דינין, דכתיב שם שם לו חוק ומשפט. שבת וכבוד אב ואם, דכתיב (ו) כאשר צוך ה' אלהיך, ואמר ר' יהודה כאשר צוך במרה.

כ"ט דף

3

(מו) קצתי בחיי. קו"ף קטנה, שראתה שעתיד להחריב הבית שגובהו ק' אמה. וקו"ף של ודרור קן לה גדולה, שבקש דוד על ההיכל שגובהו ק' אמה שלא יחרב:

כ"ט דף

3

למנוצח על-הגתית לבני-קרח מומור: מה-ידידות משכנותיה יהוה צבאות: נכספה וגם-בלתה ונפשי לחצרות יהוה לבי ובשרי ירגנו אל-א-הי: גמ-צפור ו מצאה בית ודרור ו יקן לה אשר-שמה אפרחיה - את-מובחותיה יהוה צבאות מלכי ואלה: אשרי יושבי ביתה עוד יהללוך סלה: כ"ט דף

כ"ט דף

10

ויברך יהוה אל-משה לאמר: דבר אל-כל-עדת בני-ישראל ואמרת אליהם קדשים תקיני כי קדוש אני יהוה אלהיכם: איש אמו ואביו תיראו ואת-שבתתי תשמרו אני יהוה אלהיכם: כ"ט דף

4

(מו) קצתי בחיי מפני בנות חת. תמצא ק' של "קצתי" זעירי במסורה, וטעם הדבר מפני שראתה רבקה ברוח הקודש שעתיד הבית וההיכל ליחרב שהיה מאה אמה³, מפני עון שיתחתנו ישראל בבנות הארץ. וכנגדה מצינו בספר תהלים ק' רבתי הוא שכתוב: גם צפור מצאה בית ודרור קן לה⁴, לפי שדוד המלך הכין כסף וזהב לרוב לבנין בית המקדש, והיה מתפלל על בנין הבית וההיכל שיהיה מאה אמה, שכבר היה יודע השעור הזה ברוח הקודש עם שאר שעורי כל הכלים, הוא שאמר: הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל כל מלאכות התבנית⁵.

כ"ט דף

5

ורבקה אמרה אל-יעקב בנה לאמר והנה שמעתי את-אבירי ויברך אל-עשו אחירי לאמר: הביאה לי ציד ועשה לי מטעמים ואכלה ויברך רבקה לפני יהוה לפני מותי: ועתה בני שמע בקולי לאשר אני מצוה אתך: לך נא אל-מצאן וקח-לי משם שני גדיי עינים טובים ואעשה אתם מטעמים לאבירי באשר אהבו: והבאת לאבירי ואכל בעבר אשר יברך לפני מותי: כ"ט דף

כ"ט דף

שמע בקולי. פירוש הגם שיש צדצרים אלו כגניבת הדעת, עם כל זה יש לך לשמוע צקולי, פירוש מלמד חיוב מצות כיבוד אב ואם שהיא מצות עשה, גם היא נציחה וכתוב צדצרי נציח אמת (דברים יט טו) אליו תשמעון, לזה אמרה שמע צקולי, וכבר כתבנו (לעיל טו ה ו) שיצטדק נציח צאומרו לעבור על מצוה ממצות התורה לפי שעה:

כ"ט דף

7

עודנו מדבר עמם ורחל ו באה עמי-הצאן אשר לאבירי כי רעה הוא: ויהי באשר ראה יעקב את-רחל בת-לבן אחי אמו ואת-צאן לבן אחי אמו ויגש יעקב ויגל את-הצאן מעל פי-הבאר וישק את-צאן לבן אחי אמו: וישק יעקב לרחל וישא את-קלו ויברך: ויגד יעקב לרחל כי אחי אבירי הוא וכי בן-רבקה הוא ותרוץ ותגד לאבירי: כ"ט דף

8

איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו אני ה', כי הנה כיבוד אב ואם כ' רמזין סוף הסדרה שהם שומעים צלילה עם הקב"ה והשואה כבודם לכבוד המקום צ"ה ע"ש והנה אמרו חז"ל נוח לו לאדם שלא נצרא יותר משנצרא וע"כ עשו הרשע וחציריו שאומרים הרוג נצר ושמוט כי ממר ימותו וכל נוגמתם העוה"ז ואינם מואכזבים צדין ומשצונן להם נח הצריחה צעוה"ז ע"כ הם מכבדים האבות ביותר והוא מהמנוח שכליות שהאבות הציאוס לעונג העוה"ז ויעקב וחציריו הזוחלים ורועדים תמיד שמה יגרום החטא וחושצין נוח שלא נצרא משנצרא אין מצוה כיבוד ומורא או"א שכליית כ"כ אללם, וע"כ אמר הכא על כללות ישראל כל איש ואיש אמו ואביו תראו שנת להם שנצראו ובתנאי אמת שצמותי תשמורו שאז אפי עובדים ע"ז כדור אנוש אס משמר שבת כהלכתו מוחלצין לו כל עונותיו (גמרא שבת פרק כל כתבי) ונוח לו שנצרא וההיפוך השומר כל התורה כולה ומחלל שצמות צפרהסיה הרי הוא מומר לכל התורה כולה ונוח לו שלא נצרא ומה לו ולמורא אב ואם:

כ"ט דף

(י) ויהי כאשר ראה יעקב הזכיר בכתוב הזה כמה פעמים, אחי אמו* להודיע כי כל מה שהשתדל יעקב בצאן להשקותם, ומה שהיה חומל על רחל בת לבן, לא עשה לכבוד לבן רק לכבוד אמו, בשביל שהיה אחי אמו. ומפני זה בכל פעם שיוזכר הכתוב שמו של לבן הרשע יזכיר בכל פעם "אחי אמו", לבאר כי לא היה משקה צאנו של לבן כי אם בשביל שהיה אחי אמו, וזכר בלבו את אמו אשר אהבתו שנתנה לו העצה הזאת לבא אליו.

כ"ט דף

(ג) ויאמר אברהם

וגו' - מאמר שני, ולא היה ציוד עם מאמר הראשון, והיינו משום שהשכיל הצריח ממנה שלא השיב הקצ"ה מאומה, כי לא שאל כענין צמה שאמר ולאנכי הולך ערירי, אחר שכבר הצטיחו הקצ"ה על זרע, מש"ה חזר ופירש שיחמו: הן די לא נתת זרע - לא אמר הן לא נתת זרע לי, אלא צה צה הלשון לצאר דצרי הרשונים, דאע"ג שמאמין שיליד בניס, מכ"מ לי לא נתת זרע, פי לפי דרכי ורצוני, דכל רצוני הוא להשריש אמונת ה' ע"י זרעי, ואחר שהגעתי לימי זקנה ועדיין אין לי זרע, א"כ אפי' אוליד צקוף ימי ושנותי, הלא אך בן ביתי יורש אותי - היינו עיקר מה שיש לי בעולם היא פעולה זו, תגיע לבן צימי ולא לזרעי, א"כ לי לא נתת זרע

יגדלך יקחך

(ד)

(ד) ממעריך, לא "חלצוך" או "ירכיק". חלצים וירכים הם חלקים חמריים גרידא של הגוף; ואילו המעים הם משכן הרגשות - ביחוד: של השתתפות בצער והמיית רחמים. הרי זו מידה יהודית טובהקת, והיא נחלת כל זרע אברהם (עי' יבמות עט ע"א). אפשר ללמד תורה לאחרים ולמסור להם ערכי רוח. אך קשה לשנות ולוכך את האופי; כי מקור המידות והתכונות הוא בעיקר ממעי אבות. אדם ניכר במידותיו ובתכונותיו, לאו דוקא בשכלו. ובנים חייבים תודה להוריהם - על מה שירשו "ממעייהם". גם זרע כנען יכול להוסיף דעת ולהתחנך לקיום מצוות. אך אי אפשר לחנך אדם להיות בעל רגש יהודי-אנושי. הרגש היהודי עובר בירושה ממעי אברהם אבינו. והקב"ה השתית את בניין עמו על יסוד הנטייה שיש בו מלידה: להתנדב בשמחת לבב לכל מעשה מוסרי וטוב.

יש לי כסף רב

(22)

אלא יהי רצון שכל נטעות שנוטעין פטר יהיו כמחך אף אתה כמה אברך אם כחורה הרי (6) חורה אם בעושר הרי עושר אם בכנים הרי בנים אלא יהי רצון שישו צאצאי מערך כמחך:

גמ' מעיית (21)

(23)

הבן יקיר לי אפרים אם ילד שששים סינדי דברי בו זכר אוקרני ציד על-כן הני מעי רי רחם ארחתני נאבייהיה:

יועבד

(24)

כה אמר יהוה גאלך קדוש ישראל אני יהוה אלהיך כלמדך להועיל יי מדריךך בדרך דרך: הוא הקשבת למצותי ויהי כנהר שלומך יי וצדקתך כגלי תים: יהי כחול זרעך וצאצאי מעיך כמעתי לא יי יבית ולא יושמד שמו מלפני:

ישעיהו (עמ')

וכך אמרו בגמרא (סוטה כ"ב ע"א) שיש ללכת אל בית הכנסת שהוא יותר רחוק מן האדם מפני שהוא נוטל שכר פסיעות. ויראה כי אין הדין הזה גבי סוכה שאם יש לו שתי סוכות האחת קרובה והאחת רחוקה שאין לו לילך אל הסוכה הרחוקה בשביל שהוא נוטל שכר פסיעות, כי אם גבי בית הכנסת אמרו וכדאמר הכתוב אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי וגו' מזוזות פתחי. וזה כי השם יתברך מצוי בבית הכנסת כמו שאמרו ז"ל (מגילה כ"ט ע"א) כי בית הכנסת הוא מקדש מעט ולכך השם יתברך מצוי בבית הכנסת, ולפיכך כאשר הולך לבית הכנסת הוא נמשך אל השם יתברך להיות לו דביקות בו יתברך.

יגדלך יקחך

(18)

לו א"ר יהושע בן לוי בשעה שבאו השונאים להחריב את ירושלים היו שם ששים רבוא של מוזיקין והיו עומדים על פתחו של היכל לפגוע בהם. כיון שראו את השכינה רואה ושותקת מנין שכתוב (איס"ס) השיב אחור ימינו מפני אויב. אף הם נתנו מקום. א"ר יהודה בר סימא ראה אותו מהריב את ביתו ושותק לו ואתם מבקשין להודווג לו: עד עכשיו מתבקש לו שכר כיבוד אבותיו. רב לכם שכ, מהו שכ את החר. א"ר חנינא הרבה סיכב עשו את הורו זה. זה אביו שהיה זקוק לו להאבילו. מנין (מלשח כח) ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו.

ע"כ ראה

(19)

הגדול כסאי זהו כיבוד אב ואם. אמר להם צאו וראו מה עשה דמה בן נתינה באשקלון והיתה אמו חסרת דעת והיתה מסטרתו בין הכוריו ולא היה אומר לה אלא דייך אמו. לאמרו רבותינו פעם א' באו הכמים אצלו ליקח הימנו אבן אחת טובה שגאבה מכלי כהן שהיה דר באשקלון ופסקו עמו כאלף זהובים. נכנסו ומצאו הנלו של אביו פשוטה על התיבה שהיתה אבן טובה כתובה והיה יושן ולא ביקש לצערו. ויצא להוין רוקם. כיון שלא הוציאה כפבורין שמבקש מהן יותר והעלו דמיה אלפים זהובים. כשגיעור אביו משנתו נבנס והוציאה להן. בקשו ליתן לו עשרת אלפים זהובים אמר להם חס לי איני נהנה מושבר אבותי. אלא בדמים הראשונים שפסקתי עמכם אלף זהובים כך אני נוטל מכם. ומה שכר נתן לו הקב"ה. אמרו רבותינו באותה שנה ילדה פרתו פרה אדומה ומכרה יותר מעשרת אלפים זהובים.

ע"כ ראה

(20)

ודע דכל השבטים צערו לאביהם במכירת יוסף, ויוסף עצמו לא הודיע לאביו 11, רק יוסף היה ירא מפני החרם 12. אבל בנימין כיבד לאביו, לכן שרתה שכינה בחלקו. ולכן כשאבד ישפה מבנימין הראה להם השם יתברך גודל מצות כיבוד אב אצל דמא בן נתינה 13, ודו"ק היטב.

ע"כ ראה

(21)

והאמר הגשה לי ואקלה מציד בני למען תברכה בפשי ונגשלו ויאכל יי ויבא לו יין וישת: ויאמר אליו יצחק אביו גשה נא ושקה לי בני: ונגש וישקה לו וירח את יריח בגריו ויברכהו ויאמר ראה ריח בני פריח כה שדה אשר פרכו יהוה: ויסן לך האלהים משל השמים ומשמני הארץ ורב דגן ותירש:

ע"כ ראה

(25)

וירח את ריח בגדיך, אמר רבי יוחנן אין לך דבר שריוח קשה בן השטף הזה של עזים ואת אמרת וירח את ריח בגדיו ויברכהו. אלא בשעה שנכנס אביו יעקב אצל אביו נכנסה עמו גן עדן, הדא הוא דא"ר ראה ריח לבנו כריח

(18)

אחר הדברים האלה היה דברייהוה א"ר אברם במחזה לאמר אלי-מירא אברם אנכי מנין לך שכרך הרכבה מאד: ויאמר אברם אדני יהיה מהיתקן-לי ואנכי הולך ערירי וכן משק ביתי הוא דמשק אליעזר: ויאמר אברם הן לי לא נתתה זרע והנה בן-ביתי יורש אתי: והנה דברייהוה א"ר לאמר לא יירשך זה כריאם אשר יצא ממעיך הוא יירשך: ויוצא אתו החוצה ויאמר הפטיגא השמימה יספר הכוכבים אם תוכל לספר אתם ויאמר לו כה יהיה זרעך: פ"ט ע"כ ראה

וזה טעם ויחננו במדבר ויחן שם ישראל נגד ההר. ויתכן שהבדילו מתוכם כל האספסוף אשר בקרבם, וחננו בני ישראל לבדם לפני ההר, וערב רב אחריהם, כי לישראל יתן התורה כמו שאמר כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל (פסוק ג). וזה טעם ויחן שם ישראל, או הוא להזכירם דרך כבוד בקבלם התורה?

ע"כ ראה